

Toespraak bij de Wallenberg-herdenking 30 oktober 2012

Jozias van Aartsen
burgemeester van Den Haag

Excellenties,

Dames en heren,

Op zondag 19 maart 1944, met de bezetting van Hongarije door nazi-Duitsland, leek het lot van de Hongaarse Joden bezegeld. Twaalf dagen later schreef Anne Frank in haar dagboek: “Hongarije is door Duitse troepen bezet, daar zijn nog een miljoen Joden, die zullen er nu ook wel aangaan.” Eerder hadden de gelijkgeschakelde Nederlandse kranten al gemeld dat nu ook in Hongarije een begin zou worden gemaakt met, zoals dat heette in de taal van het Derde Rijk, de *Lingua Tertii Imperii*, de ‘oplossing van het Jodenvraagstuk’.

Wat dat concreet inhield vermeldden die kranten, net als bij het begin van de deportaties uit Nederland twee jaar eerder, natuurlijk niet. Over het lot van de gedeporteerde Joden gingen echter al geruime tijd angstaanjagende geruchten. Die werden definitief bevestigd toen in het voorjaar van 1944 twee gevangenen uit Auschwitz wisten te ontsnappen en een gedetailleerd rapport wereldkundig maakten van de geïndustrialiseerde massamoord daar. Dat rapport zou van doorslaggevende betekenis worden voor de redding van tienduizenden Hongaarse joden.

Tegelijkertijd fotografeerden de geallieerden, zonder het zich te realiseren, de moord op de laatste grote groep joden in de invloedssfeer van het Derde Rijk. Een luchtfoto van vernietigingskamp Birkenau, gemaakt eind mei 1944, toont duidelijk treinwagons op het emplacement en rook uit de schoorsteen van een van de crematoria. Een schokkend en aangrijpend beelddocument, net als de foto's die de SS ongeveer in dezelfde tijd maakte van de aankomst van een transport Hongaarse Joden uit Karpato-Roethenië.

We zien de ongelukkigen voor de veewagons staan waarin zij vanuit het getto van Beregszász waren weggevoerd, in afwachting van de beruchte selectie. We zien vrouw-

en met kinderen op de arm weglopen, naar links – een wisse dood tegemoet. Eén pagina van het fotoalbum is getiteld ‘nicht mehr einsatzfähige Männer’ (mannen die niet meer inzetbaar zijn): oude, zwakke mannen, inclusief een dwerg in stoeltje. Hartverscheurende foto’s zijn het, documenten van de grootste misdaad aller tijden.

Midden in deze duistere tijd, tijdens dit dieptepunt van de menselijke beschaving, waren er mensen die het licht van de humaniteit brandende hielden. Een van hen, misschien wel de allergrootste, herdenken wij vandaag: Raoul Gustav Wallenberg. De man die bijna honderdduizend Hongaarse Joden het leven redde, dankzij zijn moed en inventiviteit. Iemand die als geen ander wist hoe je het nazi-tuig moest aanpakken.

Zijn belangrijkste tegenspeler was Adolf Eichmann, de meest beruchte nazi-oorlogsmisdadiger die na de oorlog kon worden berecht. Bij zijn proces herinnerde procureur-generaal Gideon Hausner aan Wallenberg met de volgende woorden, ik citeer: “Eén dappere man, die de kracht had om naar zijn geweten en zijn geloof te handelen. Zijn daden, net als die van koning Christiaan van Denemarken, zetten aan tot sombere gedachten: hoeveel mensen hadden kunnen worden gered (...) als er meer zoals hij waren geweest onder hen die de kracht hadden om te handelen, in het openbaar of in het geheim?” (One bold man, who had the strength to act according to his conscience and his belief. His deeds, like those of King Christian of Denmark, give rise to the somber thought: How many could have been saved (...) had there only been more like him among those who had the power to act, whether openly or in secret?). Einde citaat.

Ik beschouw het als een grote eer dat wij hier Raoul Wallenberg, de grootste held van de twintigste eeuw, mogen herdenken. Hier in Den Haag, de internationale stad van vrede en recht, waar de wereld de oorlogsmisdadigers van nu ter verantwoording roept, bij het International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia en het Internationaal Strafhof. Dat stemt weliswaar tot dankbaarheid, maar het gaat om meer.

Raoul Wallenberg nam zijn verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid om te beschermen (Responsibility to Protect, R2P). Laat Wallenbergs moedige handelen, dat zoveel mensen het leven redde, maar ook zijn tragische lot voor ons tot in oneindigheid een vermaning blijven. En de wereldgemeenschap - die over veel meer middelen tot ingrijpen beschikt dan destijds – ertoe blijven aansporen echt werk te maken van het voorkomen dan wel stoppen van misdaden tegen de menselijkheid. Geheel in overeenstemming met de roeping van Den Haag: alles te doen om de internationale rechtsorde te versterken en vrede en veiligheid wereldwijd te bevorderen. Weet u zich ervan verzekerd dat Den Haag steeds in die geest zal handelen.